

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Articvlvs Tertivs. Vtrum Spiritus sanctus procedat à Patre per Filium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

obiectum præsens, sed etiam, quia verbum in cō-
muni loquendo, ex propria ratione forma quæ-
dam est, vt terminus intellectus intrinsecus,
& propria ac consummata intellectus in actu
perfectio, quatenus motius est voluntatis. Om-
ne enim agens agit per propriam formam, qua-
tenus est eius actus & perfectio; igitur verbum
non eo tantum, quod per ipsum fiat obiectum
præsens voluntati, sed propter causam etiam o-
mnibus agentibus communem est necessarium,
propter actualitatem scilicet & perfectionem ad
operandum necessariam. Et quamvis in di-
uinis verbum non sit actus aut perfectio intel-
lectus: ad perfectionem tamen pertinet intel-
lectionis & intellectus; sicut quælibet diuina
persona in perfectione clauditur diuini esse. Nā
sicut persona vt sic id perfectissimum significat,
quod est in natura: ita verbum diuinum subsistens
id perfectissimum significat, quod est in intelle-
ctu. Et quemadmodum nulla est operatio diuine
naturæ, quam non producant diuinae perso-
næ: ita nulla est operatio siue motio intelle-
ctus respectu voluntatis, quam non efficiat ver-
bum. Ratio verd est: quoniam agens & eius po-
tentia tota sua perfectione producit in quolibet
actionis genere proportionaliter. Verbum itaq;
principium est amoris; vel quia facit obiectum
præsens & forma quædam est intellectus in actu, vt
in nobis: vel quoniam intrinsecè clauditur in ip-
sa perfectione intellectus in actu vt persona sub-
sistens & continens totam rationem diuinæ bo-
nitatis, quæ est obiectum voluntatis. Et ad hæc
reducenda sunt, quæ supra diximus q. 27. a. 3. dub.
2. vbi magis sententiam Caiet. quàm nostram ex-
pressimus.

ubi. 2.

Secundò. Admisso (inquit Rada) quod verbum
per se requiratur ad præsentiā obiecti: non in-
de inferitur, quod Spiritus S. procedat à verbo sic
ut ab habente voluntate; ergo non rectè procedit
ratio D. Th. Antecedens probatur; quia voluntas
in verbo ad id minus impertinenter se habet;
quia amor vt sic, dato quod per se requirat ver-
bum, solum præsupponit illud vt verbum, de
cuius ratione non est voluntas: vt patet in verbo
creato, in quo non est voluntas, cui tamen ratio
verbi omnino competit; ergo ex eo, quod amor
per se præsupponat verbum, à quo vt verbum
procedat, non conuincitur quod procedat à ver-
bo per voluntatem, vt modo volumus & vt
Concilia definiunt. Resp. primò, nos ex eo princi-
pio non deducere processionem Spiritus S. à ver-
bo. Secundò ad probationem antecedentis nega-
tur assumptum. Ad cuius probationem iam di-
ctum est voluntatem vt amoris principium esse
de ratione verbi perfectissimi & subsistentis;
quamuis accidat verbo, vt verbum est id est ver-
bo secundum communem rationem verbi.

sol.

Obi. cōtr. 2. CONTRA secundam conclus. argumen. Caiet.
Dicere quispiam posset Patrem producere amo-
rem sui notionalem, cognoscendo se essentiali-
ter; ergo ratio D. Th. non est accipienda vt neces-
saria, sed vt probabilis. Resp. falsum esse antecede-
ns ob rationem superius assignatam in resp. ad 1.
arg. Rad.

solur.

DVBITATIO de tertia ratione D. Thom. Caiet.
proponit quorundam argumenta contra ter-
tiam rationem D. Thom. & primò contra illam
propositionem. Ab vno nunquam procedunt
plura absque ordine inter se, nisi in materialiter
tantum differentibus. Secundò aduersus duo di-
cta, quæ videntur ad inuicem contradicentia;
quibus optimè respondet Cai. Sed primum ar-
gumentum melius soluitur à Tauello & Ferrar. in

d. 2. 24. ex doctrina D. Thom. de potentia, quæst. 10.
a. 3.

Annotationes circa responsiones ad argumenta
D. Thomæ.

IN responsione ad primum argumentum aduerte
Canonem illum D. Thomæ regulariter in sa-
cra Scriptura tenendum est, quod id, quod de Pa-
tre dicitur, oportet de filio intelligi, etiam si di-
ctio exclusiua addatur: nisi solum in illis, in quibus
Pater & filius secundum oppositas relatio-
nes distinguuntur: intelligendum esse secundum
sensum minus proprium loquutionis, quatenus
scilicet dictio exclusiua excludit aliud neutrali-
ter, & non alium masculinè, vt declarat S. D. su-
pra q. 31. a. 4. sic enim pie exponuntur dicta scri-
pturarum, vt ibidem docuit diuinæ voluntatis
interpretes.

Circa resp. ad 2. vbi S. D. agit de definitione seu
expressione processionis Spiritus S. à Filio facta
authoritate Romani Pontificis, lege si placet ea,
quæ scribunt Mol. disp. 1. Valen. puncto 2. Vasquez
disp. 146. cap. 3. & 4. & Suarez lib. 10. de Trinitate,
c. 1.

De sententia Damasceni, quam examinat D.
Th. in respons. ad 3. aduerte secundam respon-
sionem ex aliorum sententia non rejici, sed vt pro-
babilem admitti: quæ etiam apertius exprimitur
in 1. dist. 11. a. 1. quam declarationem sequuntur &
explicant Molina disp. 2. Vasquez in d. disp. c. 7.
& Suarez in allegato cap. 1. quamuis (nescio quo
spiritu) profiteatur Vasquez se exponere verba
Damasceni contra mentem D. Th.

Postremo circa resp. ad 7. argumentum duo sunt
annotanda. Primum est sensus illius proposi-
tionis Aristot. In perpetuis non differt esse & posse:
quem exprimit Sylu. Secundum est interpreta-
tio verborum & mentis Anselmi, cuius alia plura
dicta producit Rada pro suæ sententiæ confirma-
tione: quibus tamen facile potest accommodari
duplex A. nostri D. interpretatio, ea scilicet
quam adhibet hic ad 7. & illa quam ex quæst. de po-
tentia supra retulimus: cui maxime fauet Vas-
quez in 7. c. dist. 148. immemor eorum, quæ dixe-
rat in 4. cap. Sententias reliquorum Patrum tam
Latinorum quàm Græcorum referunt cumulatè
recentiores super hoc articulo, & Suarez vbi su-
pra.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum Spiritus sanctus procedat à Patre per Fi-
lium.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Spiri-
tus sanctus non procedat à Patre per filium.
Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non proce-
dit ab eo immediate. Sigitur Spiritus S. procedit à pa-
tre per filium, non procedit à patre immediate. Quod vi-
detur inconueniens.

196
1. di. 12. a. 3.
Et op. 2. ca.
41 Et op. 9
c. 27.

2 Prætereā. Si Spiritus S. procedat à Patre per fi-
lium, non procedit à filio, nisi propter patrem. Sed pro-
pter quod vnumquodque & illud magis. Ergo magis
procedit à Patre quàm à filio.

3 Prætereā. Filius habet esse per generationem, si-
gitur Spiritus sanctus est à patre per filium, sequitur
quod prius generetur filius, & postea procedat Spiritus
S. & sic processio Spiritus S. non est æterna, quod est hæ-
reticum.

4 Prætereā. Cum aliquis dicitur per aliquem ope-
rari, potest è conuerso dici. Sicut enim dicimus, quod

S. 2

Refx

Libr. 12. de
Tota in fi
libri.

Rex operatur per Ballium, ita potest dici quod Ballius operatur per Regem. Sed nullo modo dicimus quod filius spirat Spiritum S. per patrem. ergo nullo modo potest dici, quod pater spirat spiritum sanctum per filium.

Sed contra est, quod Hilarius dicit in lib. de Trinitate. Conserua hanc oro fidei meae religionem, ut semper obtineam patrem scilicet te, & filium tuum una tecum adorem, & spiritum sanctum tuum, qui est per vnigenitum tuum, promere ar.

Respon. Dicendum, quod in omnibus locutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquem operari, hac prepositio, per, designat in causali aliquam causam, seu principium illius actus. Sed cum actio sit media inter factum & factum, quandoque illud causale cui adiungitur hac prepositio, per, est causa actionis, secundum quod exiit ab agente; & tunc est causa agentis, quod agat, siue sit causa finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua. Finalis quidem, ut si dicamus, artifex operatur per cupiditatem lucri. Formalis vero, ut si dicamus, quod operatur per artem suam. Motiua vero, si dicamus, quod operatur per imperium alterius. Quandoque vero dictio causalis, cui adiungitur hac prepositio, per, est causa actionis, secundum quod determinatur ad factum: ut cum dicimus, artifex operatur per martellum, non enim significatur, quod martellus sit causa artificis, quod agat, sed quod sit causa artificiato, ut ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est, quod quidam dicunt, quod hac prepositio, per, quandoque notat authoritatem in recto: ut cum dicitur, Rex operatur per Ballium. Quandoque autem in obliquo: ut cum dicitur, Ballius operatur per Regem. Quia igitur filius habet à patre, quod ab eo procedat Spiritus sanctus, potest dici, quod pater per filium spirat spiritum sanctum, vel quod spiritus sanctus procedat à patre per filium, quod idem est.

Ad Primum ergo dicendum, quod in qualibet actione est duo considerare, scilicet suppositum agens, & virtutem quia agit, sicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre, & filio consideretur virtus, qua spirant spiritum sanctum, non cadit ibi aliquod medium, quia virtus est una, & eadem. Si autem considerentur ipsa persone spirantes, sic, cum spiritus sanctus communiter procedat à patre, & filio, inuenitur spiritus sanctus immediate à patre procedere, in quantum est ab eo: & mediate, in quantum est à filio. Et sic dicitur procedere à patre per filium. Sicut etiam Abel processit immediate ab Adam, in quantum Adam fuit pater eius: & mediate, in quantum Eva fuit mater eius, qua processit ab Adam, licet hoc exemplum materialis processus inepitum videatur ad significandam immaterialem processionem diuinarum personarum.

Ad Secundum dicendum, quod si filius acciperet à patre aliam virtutem numero ad spirandum spiritum sanctum, sequeretur quod esset sicut causa secunda, & instrumentalis: & sic magis procederet à patre, quam à filio. Sed una, & eadem numero virtus spiratiua est in patre, & filio, & ideo equaliter procedit ab utroque. Licet aliquando dicatur principaliter vel proprie procedere de patre propter hoc, quod filius habet hanc virtutem à patre.

Ad Tertium dicendum, quod sicut generatio filij est coeterna generanti (vnde non prius fuit pater, quam generet filium) ita processio spiritus sancti est coeterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, quam spiritus sanctus procederet: sed utrumque aeternum est.

Ad Quartum dicendum, quod cum aliquis dicitur per aliquod operari, non semper recipitur conuersio. Nō enim dicimus, quod martellus operetur per fabrum: dicimus autem, quod Ballius operatur per Regem. Quia Ballius est agere, cum sit dominus sui actus: mar-

Atelli autem non est agere, sed solum agi: vnde non designatur nisi ut instrumentum. Dicitur autem Ballius operari per Regem: quia magis hoc prepositio, per, denotat medium, quia quantum suppositum est prius in agendo, tanto virtus eius est immediatior effectui, quia virtus cause prima coniungit causam secundam suo effectui. Vnde, & prima principia dicuntur immediata in demonstratiuis scientijs. Sic igitur, in quantum Ballius est medium secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari per Ballium: secundum ordinem vero virtutum, dicitur Ballius operari per Regem, quia virtus Regis facit, quod actio Ballii consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter patrem, & filium, quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita: & ideo dicitur, quod pater spirat per filium, & non conuerso.

Sensus questii.

QVAERITVR hic magis de propositionis congruentia, quam de rei veritate, de qua satis constat ex art. precedente. Et aduerte hic absolute id est indistincte queri, an Spiritus S. procedat à patre per filium. Ratio dubitandi est multiplex sensus dictę propositionis explicatus in corpore, & in response ad primum. Nam in aliquo sensu vera est, in aliquo falsa.

Forma Textus.

CONCL. est. Potest dici, quod pater per filium spirat spiritum sanctum, vel quod spiritus sanctus procedat à patre per filium quod idem est. Probat. In omnibus locutionibus in quibus dicitur aliquis per aliquem operari, hac prepositio per, designat in causali aliquam causam, seu principium illius actus, vel secundum quod exiit ab agente, adeo ut sit causa agentis, quod agat, siue finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua, vel designat causam illius actus secundum quod determinatur ad factum, ita ut sit causa facti, ut ab agente procedat, sed filius habet à patre, quod ab eo procedat Spiritus sanctus; ergo potest dici quod pater per filium &c. Maior propositio primo manifestatur exemplis, quod ad singulas partes, ut perspicue patet in textu. Deinde quo ad utramque partem simul, in illa quorundam diuersa forma loquendi idem omnino significante: dicebant enim hanc prepositionem per, quandoque denotare authoritatem in recto, ut cum dicitur, Rex operatur per Ballium; quandoque autem in obliquo, ut cum dicitur, Ballius operatur per Regem.

Expositio Textus.

PATRES Latinos & Gręcos, qui dixerunt Spiritum S. à Patre per filium procedere, refert Vasquez disp. 146. cap. 6. Quo vero sensu accipienda sit conclusio D. Tho. satis aperte significatur in ipsa probatione conclusionis; & praesertim in minore, quam ponit Caietan. ut antecedit: ex quod deducit immediate conclusionem sic arguendo. Filius habet à Patre quod ab eo procedat Spiritus S. ergo potest dici quod Spiritus S. procedat à patre per filium. Qua forma discursus declarat S. D. veram esse dictā conclusionem, quatenus dictio per designat in illo causali filium esse causam, siue principium actus significati hoc verbo, procedit: non ut exit ab agente. I. patre, sed ut determinatur ad productum. I. Spiritum S. siue ut alij dicunt, quatenus dictio illa per notat authoritatem in recto: adeo, ut sensus sit: Pater per Filium spirat Spiritum S. siue Spiritus S. procedit à patre per filium id est spiritus sanctus habet à filio quod à spir-

à spiratore procedat: & hoc ipsum, quod est da-
re Spiritui S. vt à spiratore procedat, habet filius
à patre. Et hoc est, quod etiam intendit Cai. in
explicatione dictæ consequentiæ: addens hic
considerari Spiritum S. vt est à patre mediâtè.
Nihil verò aliud significatur ex ea verborum for-
ma, nisi patrem à se virtutè habere spirandi Spi-
ritum sanctum; sed filium eandem habere virtu-
tem à Patre, à qua habet, vt ab eo procedat Spi-
ritus S. Quam expositionem sequuntur Molina
& alij quidam ex recentioribus.

Prim. arg. **DUBITATIO duplex circa responsonem ad pri-**
D. Tb. **um argumentum D. Thom.** Primum argumen-
tum D. Th. est, quod procedit ab aliquo per a-
liquem, non procedit ab eo immediâtè; Spiritus
S. procedit à patre per filium, vt ait conclusio;
Solutio. ergo non procedit à patre immediâtè, quod vi-
detur inconueniens. *Responso* est. In qualibet ac-
tione est duo considerare scilicet suppositum
agens & virtutem qua agit: si in patre & filio cõ-
sideretur virtus, qua spirant Spiritum S. non ca-
dit ibi aliquod medium; quia hæc virtus est vna
& eadem. Si autem considerentur ipsæ personæ
spirantes; procedit Spiritus S. à Patre immedi-
atè in quantum est ab eo, & mediâtè in quantum
est à filio; & sic dicitur procedere à patre per fi-
lium, sicut etiam Abel &c. Circa quam respon-
sionem duplex est dubitatio. Prior est; an eadem
notione siue proprietate & virtute pater & filius
sint principium Spiritus S. quam proponit & de-
terminat S. D. in 1. dist. 29. a. 3. & Suarez lib. 10.
cap. 5. Posterior dubitatio est: an & quomodo pa-
ter & filius immediâtè producant Spiritum san-
ctum; quam tractat & resoluit S. D. in 1. sent. dist.
12. art. 3. & explicat Suarez lib. 10. de Trin. cap. 3.

Prima dub. **PRIMA DUBITATIO** circa responsonem
ad 2. **ad secundum.** Quærun hic expositores, num re-
ctè dici possit Spiritum S. esse principaliter, aut pro-
priè à Patre: vel principalius siue magis à Patre, quam
à Filio? Cui quæsitio respondet hic breuiter S. D.
sed latius in primo dist. 12. a. 2. Ex quibus locis
colligo sex dicta. Primum est. Spiritus S. nec pri-
us nec plenius nec magis procedit à patre quàm
à filio. Probat; quia pater & filius sunt vnum
principium Spiritus S. & vbi est vnitas, non po-
test esse distinctio plenitudinis. Secundum est.
Quamvis Pater dicatur principium, non tamen
potest dici primum; quia ibi nō est aliquid pri-
us & posterius. Tertium est. Pater nō dicitur cau-
sa aut principium primarium Spiritus S. Proba-
tur, quia sunt vnum principium; & ideo nullus
gradus inuenitur inter eos in spirando Spiritum
S. Quartum est. Pater & filius per virtutem spi-
ratiuam equaliter spirant Spiritum sanctum. Pro-
batur; quia licet filius habeat à patre hoc, quod
spirat Spiritum S. nihilominus tamen non est
hoc diuersum in Patre & filio; quia eandem vir-
tutem spiratiuam, quam habet Pater, communi-
cat filio. Quintum est. Spiritus S. dicitur esse prin-
cipaliter & propriè à patre; quia in patre est au-
thoritas spirationis, à quo etiam filius habet vir-
tutem spiratiuam: maxime cum præpositio, à, ap-
ud Græcos denotet relationem ad primā origi-
nē. Vnde apud eos non dicitur, quod lacus sit à
riuo, sed à fonte. Et inde est quod nō concedit,
quod Spiritus S. sit à filio sed à Patre. Vltimum
est. Non est dicendum quin etiam à filio propriè
procedat Spiritus S. qui cum patre est vnū prin-
cipium, non autem sicut prius & fons sunt prin-
cipium lacus. Vbi aduerte quintum dictum quo
ad dictionem illam principaliter, cum sua decla-
ratione esse D. Aug. in 15. de Trin. cap. 17. Quo
ad illam autem dictionem propriè, est D. Hieron.

in expositione symboli ad Cyrillum, & est epistola 18.
in tomo 9. in qua tamē epistola dicitur etiam Spi-
ritū S. propriè & verè de patre filioq; procedere.

Ex prædicta D. Tho. doctrina sequitur eos
Scholasticos à propria & pia sermonis rectitudi-
ne deuiasse, qui Spiritum S. affirmant principal-
us à patre procedere, quàm à filio. Hi verò sunt
S. Bonau. Scotus, Dur. Gabriel & Marilius. Sed
aliquid peius affirmat Iauellus ita dicens. Eodem
sensu potest dici spiritus sanctus spirari magis à patre,
quàm à filio: sicut concedimus patrem esse maiorem fi-
lio: concedimus quidem, quia pater quidquid habet, ha-
bet à se, non tamen filius minus habet: quia totum,
quod est patris communicatur idem numero ipsi filio;
sic pater magis spirat; quia spirat à se, non tamen fili-
us minus spirat: quia eadem virtute spirat. Sed hic
discursus solido caret fundamento. Nam etsi
dictum sit ab Hylario: *Authoritate donantis pater*
maior est, sed non est minor filius, cui vnum esse do-
natur: loquutiones tamen minus propriæ non
sunt extendendæ, & multò minus ad earum imi-
tationem aliæ similes efformandæ; cum præfer-
tim ex sacris litteris aut Patribus nullum habe-
ant tutelæ præsidium, sed plurima ex aduerso
pugnantia verba veritatis.

Prædictam D. Thom. doctrinam sequuntur
& explicant Torres, Zumel. Mol. Vasq. & Sua-
rez lib. 10. de Trin. cap. 3.

In eadem responsonem notanda est glossa illius
propositionis Arist. *Propter quod vnumquodque, &*
illud magis: est enim vera, quando illud quod cõ-
uenit alicui propter aliquid aliud est diuersum
in vtroque; & præcipuè (inquit S. D. in 1.) quā-
do vnum est causa alterius essentiali ordine cau-
sæ; tunc enim causalitas sua est respectu totius
speciei, & non vnius indiuidui tantum. Sicut ca-
lor est magis in igne, quam in corpore mi-
xto; quia propter ignem est in corpore mixto.
Quamuis autem filius habeat à patre, quod spiret
spiritum sanctum: eandem tamen virtutem spi-
ratiuam, quam habet pater, communicat filio: &
ideo per illā equaliter pater & filius spirant spi-
ritum sanctum. Et si non esset vna numero, sed
specie tantum: ratio tamen non valeret: sicut pa-
tet in omnibus vniuocis generationibus; non e-
nim pater Sortis plus influit in filium Sortis, quā
Sortes. Hæc ferè ad verbum D. Thom.

Responso ad tertium negat ordinem prioris &
posterioris inter generationem & spirationem,
siue etiam processionem; de quo latius agitur in-
fra q. 42. art. 3. Refert hic Iauel. quædam argu-
menta Ariminenis contra Scotum statuentem
ordinem prioris, & posterioris inter processio-
nes, & personas diuinas. Hanc quæstionē tractat
S. Thom. in 1. dist. 12. quæst. 1. artic. 1.

SECUNDA DUBITATIO. *An sit ordo originis* Dub. 2.
inter Patrem & Filium in actu spirandi? Negat Vas-
quez vllum esse ordinem originis inter patrem
& filium in actu spirandi; quamuis sit inter eos
ordo originis in habendo virtutem spiratiuam
quoniā (inquit) in eo, in quo est ordo originis in-
ter aliqua, debet esse prioritas; hæc autē nō est in
actu spirandi, sed in habendo virtutē spiratiuam;
quæ licet sit eadem in vtroque, prius tamen ori-
gine est in vno quàm in alio; habita verò ea vir-
tute simul vterque spirat. Hæc fuit sententia
Scoti in 1. dist. 12. q. 2. quam sequitur & tuetur
Rada controu. 16. art. 3. quam sic explicat. Actus
spirandi potest quatuor modis considerari: Pri-
mo, secundum se: secundo, quatenus tendit in
terminum spiratum: tertio, in ordine ad suppo-
sita agentia: quarto, in ordine ad virtutem spira-
tiuam. Hoc posito statuit duas conclusiones.

Prima est. Si consideretur actus spirandi secundum se, vel in ordine ad terminum, vel ad virtutem spiratuiam, vniuniformiter omnino spirant pater & filius. Probat; quia actus spirandi est in se vnus omnino in vtroque, & ad eundem terminum scilicet spiritum sanctum, & ab vna virtute in vtroque existente dimanat. *Secunda* conclusio. Si actus spirandi consideretur in ordine ad supposita spirantia, non vniuniformiter spirant pater & filius. Probat; quia sicut pater habet à se vim spiratuiam, filius verò à patre: ita quod filius spiret, habet à patre, pater verò à se; Nec tamen sequitur (inquit) patrem prius origine spirare, quam filius: sicut pater prius origine generat, quam spiret, propter ordinem principiorum in producendo; quia tunc spiritus s. non spiraretur à filio, vel spiraretur quando iam est spiratus à patre; & sic filius actum ageret. Est autem hic ordo (inquit) ad a. cum scoto) Primò in patre est vtraque; secunditas à se, intellectus scilicet & voluntatis; secundò est in patre actus primæ fecunditatis scilicet intellectus; & tunc est in filio secunda fecunditas scilicet voluntatis; quia pater illam ei per generationem comunicauit: tertio est actus secundæ fecunditatis simul à patre & filio habentibus simul illam fecunditatem. Non est igitur (inquit) ordo originis inter spirationem patris & filij, quasi spiret pater in aliquo signo originis, in quo non spiret filius; est tamen ordo ibi in spirando; quia pater cum habeat vim spirandi à se, spirat à se; filius verò non spirat à se, quia vim spiratuiam non habet à se, sed ab alio. Ad cuius euidentiam obseruat, quod pater prius origine est pater, quā filius sit filius; & pater prius origine est Deus quā filius: primò, quia deitas cum intellectu est principium, quo pater filio comunicat diuinam naturam; secundò, quia deitas est aliquid essentiale absque respectu ad creaturas, ac per consequens præcedit quodcumque notionalespiratio verò actiua, cum nec sit quid essentiale, nec ratio formalis, nec conditio principij quo pater producit filium in esse spiratoris per generationem, cuius principij ratio formalis & sufficiens est deitas cum intellectu, & conditio, paternitas non est aliqua ratio, ob quam prius origine sit in patre, quā in filio, sed in eodem signo, quo est in patre, est in filio.

Consuetudine
sententia
Vasquezii,
Scoti, &
Rada, &
veritas de-
finitur.

SED HÆC ferè omnia sunt falsa. Nam primò falsum est inter ea debere esse prioritatem, inter quæ est ordo originis, vt ait S. D. infra q. 42. a. 3. secundò commentitium est illud discrimen, quod statuunt inter habere virtutem spiratuiam & actum spirandi quo ad ordinem originis. Nā ordo originis attenditur penes hæc duo scilicet à quo alius, & qui ab alio. Sicut autem filius non habet à se, sed à patre virtutem spiratuiam; ita nec actum spirandi habet à se, sed à patre vt etiam affirmat Scotus. Igitur sicut est ordo originis inter patrem & filium in habendo virtutem spiratuiam, est etiam inter eos ordo originis in actu spirandi.

Vasquezii
responsio.

Sed ait Vasq. spirare à se, aut spirare ab alio solū significat ordinem originis in habendo virtutem, non in spirando; si quidem ipsa spiratio, quæ est origo, ordinem constituit inter spirantem & spiratum; cum tamen simul sit ab vtroque eadem virtute fecundo.

Scotus.

Sed hæc responsio non diluit argumentum. Ad cuius euidentiam considerandum est ordinem originis in diuinis per se primò conuenire personis secundum se sumptis; propriè enim & per se primò persona est à persona, quod est personam habere ordinem originis ad personam. Et

A quia persona est à persona secundum omnia, quæ in ea sunt, idcirco non solum persona secundum se, puta filius est à persona puta patre, sed etiam hoc quod est filium esse Deum, sapientem, volentem, & secundum hoc, quod est sapere, & amare in filio, est à patre acceptum; & eadem ratione etiam spiratorem & actum spirantem in filio est à patre. Sicut igitur non est ordo inter sapientiam aut sapere patris, & sapientiam & sapere filij secundum se; cum sit vna vtriusque sapientia & vnum sapere, & tamen est ordo inter patrem & filium in habere sapientiam & eius actum; quia sapientiam & sapere pater habet à se, & filius à patre: ita non est ordo inter virtutem spiratuiam, aut actum spirandi patris & filij; cum vna sit vtriusque virtus & spiratio: sed tamen est ordo originis inter patrem & filium quo ad hoc, quod est habere virtutem spiratuiam & actum spirandi; quia pater vtrumque habet à se & filius vtrumque habet à patre. Cum igitur ait Vasquez non esse ordinem originis inter patrem & filium in spirando, quia spiratio quæ est origo, ordinem constituit inter spirantem & spiratum, dico verum esse loquendo de ordine originis, prout attenditur inter personas secundum se, quibus per se primò conuenit. Sic enim spiratio constituit ordinem originis inter spiratorem, qui sunt pater & filius; & spiratum qui est spiritus sanctus. At loquendo de ordine originis, qui attenditur non inter personas secundum se, sed vt habentes aut non habentes aliquam virtutem vel actum, est ordo originis inter patrem & filium quo ad actum spirandi non constitutus per ipsum actum, sed per hoc, quod est habere à se actum illum vel ab alio. Immo, si verum est, quod ait Caietanus *caiet. dist. 11. infra q. 4. a. 5.* diuinam naturam non solum vt *singulare.* pater, sed etiam vt in patre propriam esse patris; quoniam vt in patre seu vt patris, potentia est generandi, quæ paternitatem includit in obliquo: affirmari eadem ferè ratione posset esse ordinem originis inter virtutem spiratuiam prout est patris siue in patre, & eandem prout est filij siue in filio; quoniam vt patris est siue in patre formaliter, quodammodo propria est patris ob relationem paternitatis in obliquo significatam; & eadem ratione spiratio vt est filij, siue vt est in filio, propria est filij; quamuis eadē secundum se siue absolute vna & eadem sit in patre & filio; sicut essentia secundum se vna & eadem est in tribus. Sed quia noua est hæc loquendi forma & apud Patres & Scholasticos inconuersa non facile est admittenda.

Nec scoto concedimus ordinem illum originis tam multiplicem secundum prius & posterius; sed ordinem omnem originis in diuinis didicimus ex Augustino cum D. Thom. esse secundum hæc duo scilicet à quo alius & qui ab alio. Neque verum est, quod ait Rada spirationem actiuam prout est proprietas non esse necessariam ad constituendum patrem & filium in esse spiratoris, sed in patre sufficere deitatem cum intellectu, vt rationem formalem principij; paternitatem autem, vt conditionem; oppositum enim verum est, vt ostendimus in a. seq. Vnde idem ordo originis, qui est inter patrem & filium quo ad esse Deum, est etiam quo ad esse spiratorem, & quo ad actum spirandi, considerata ratione formali spiratoris & actus; quidquid sit de conditione, quæ est pluralitas suppositorum.

In responsione ad 4. arg. nota duplicem conditionem requisitam vt fiat conuersio, cum dicitur

August. D.
Thom.

tor aliquis per aliquem operari. Prima est libertas in vtroq; operatē, vt scilicet vtrumq; dominium habeat suę operationis. Secundō requiritur ordo & distinctio, non tantum suppositorū, sed etiam virtutum; vt perspicuē demonstratur in littera. Cum igitur inter patrem & filium nō sit ordo & distinctio quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita, non potest dici, filius spirat per patrem, sicut dicitur pater spirat per filium. Ex quo patet Turrianum & Molinā sequentes Dur. perperam admittere conuersionem in dicta propositione, vt hic etiam aduertit Ripa.

Resicitur
dist. Tur-
riani, &
Molinæ.

ARTICVLVS QVARTVS.

197.
1. dist. 11. d. 4.
2. c. 4. Et
4. contra c.
25. fi. & op.
1. c. 11. fi. Et
op. 9. c. 25.
c. 10. 8. lec.
2. c. 15. lec.
3.

Vtrum Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus sancti.

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod Pater, & Filius non sint vnum principium Spiritus sancti. Quia Spiritus sanctus non videtur à patre, & filio procedere in quantum sunt vnum: neque in natura, quia Spiritus sanctus sic etiam procederet à seipso, qui est vnum cum eis in natura. Neque etiam in quantum sunt vnum in aliqua proprietate, quia vna proprietate non potest esse duorum suppositorum, vt videtur. Ergo Spiritus sanctus procedit à patre, & filio, vt sunt plures. Non ergo pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti.

2. Præterea. Cum dicitur, pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti, non potest ibi designari vnitas personalis, quia sic pater, & filius essent vna persona. Neque etiam vnitas proprietatis. Quia si propter vnā proprietatem pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti, pari ratione propter duas proprietates pater videtur esse duo principia filij, & Spiritus sancti: quod est inconueniens. Non ergo pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti.

3. Præterea. Filius non magis conuenit cum patre, quam Spiritus sanctus: sed Spiritus sanctus, & pater non sunt vnum principium respectu alicuius diuine persone. Ergo neque pater, & filius.

4. Præterea. Si pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti, aut vnum, quod est pater, aut vnum, quod non est pater: sed neutrum est dare. Quia si vnum, quod est pater, sequitur, quod filius sit pater. Si vnum, quod non est pater, sequitur, quod pater non est pater. Non ergo dicendum est, quod pater, & filius sint vnum principium Spiritus sancti.

5. Præterea. Si pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti, videtur ē conuerso dicendum, quod vnum principium Spiritus sancti sit pater, & filius. Sed hac videtur esse falsa. Quia hoc, quod dico principium, oportet, quod supponat vel pro persona patris, vel pro persona filij, & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hac est falsa, pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti.

6. Præterea. Vnum in substantia facit idem. Si igitur pater, & filius sunt vnum principium Spiritus sancti, sequitur, quod sint idem principium: sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum, quod pater, & filius sint vnum principium Spiritus sancti.

7. Præterea. Pater, & filius, & Spiritus sanctus, quia sunt vnum principium creaturae, dicuntur esse vnus creator: sed pater & filius non sunt vnus spirator: sed duo spiratores vt à multis dicitur. Quod etiam consonat Li. 1. de tri. dictis Hilari. qui dicit in secundo de Trin. quod Spiritus sanctus à patre, & filio auctoribus constitutus est. à fine libri. Ergo pater, & filius non sunt vnum principium Spiritus sancti.

Sed contra est, quod Aug. dicit in * 7. de Trin. quod Li. 5. de vi. pater, & filius non sunt duo principia, sed vnum principium Spiritus sancti.

Respond. Dicendum, quod pater, & filius in omnibus vnum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde cum in hoc, quod est esse principium Spiritus sancti non opponantur relatione, sequitur, quod pater & filius sunt vnum principium Spiritus sancti. Quidam tamen dicunt hanc esse improprietatem, pater & filius sunt vnum principium Spiritus sancti. Quia cum hoc nomen principium singulariter acceptum, nō significet personam, sed proprietatem, non potest conuenienter dici, quod pater & filius sint vnum principium Spiritus sancti, nisi vnum intelligatur quasi aduerbialiter positum, vt sit sensus, sunt vnum principium, id est, vno modo. Sed simili ratione posset dici pater duo principia, filij, & Spiritus sancti. id est, duobus modis. Dicendum est ergo, quod licet hoc nomen, principium, significet & proprietatem, tamen significat etiam per modum substantiæ: sicut hoc nomen pater, & filius etiam in rebus creatis. Vnde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantia. Sicut dicitur pater & filius sunt vnus Deus propter vnitatem formæ significatæ per hoc nomen Deus, eia sunt vnum & principium Spiritus sancti propter vnitatem proprietatis significatæ in hoc nomine principium.

Ad Primum ergo dicendum, quod si attendatur virtus spiratua Spiritus sancti procedit à patre, & filio, in quantum sunt vnum in virtute & spiratua, quæ quodammodo significat naturam cum proprietate, vt in solis ad 7. arg. huiusmodi dicitur. Neque est inconueniens, vnā proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est vna natura: si verò considerentur supposita spirationis, sic Spiritus S. procedit à patre, & filio, vt sunt plures. Procedit enim ab eis, vt amor vnitiuus duorum.

Ad Secundum dicendum, quod cum dicitur, pater & filius sunt vnum principium Spiritus S. designatur vna proprietate, quæ est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quod propter plures proprietates possit dici pater plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.

Ad Tertium dicendum, quod secundum relationes proprietates non attenditur in diuinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundum essentiam. & Vnde sicut pater non est similior sibi, quam filio, ita nec filius similior patri, quam Spiritus sanctus.

Ad Quartum dicendum, quod hac duo scilicet pater & filius sunt vnum principium, quod est pater, aut vnum principium, quod non est pater: non sunt contradictorie opposita. Vnde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus: pater & filius sunt vnum principium, hoc quod dico, principium, non habet determinatam suppositionem: immo confusam pro duabus personis simul: vnde in processu est fallacia figura dictionis à confusa suppositione ad determinatam.

Ad Quintum dicendum, quod hac etiam est vera, vnum principium Spiritus sancti. est pater, & filius, quia hoc, quod dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed indistincte pro duabus, vt dictum est.

Ad Sextum dicendum, quod conuenienter potest dici, quod pater, & filius sunt idem principium, secundum quod ly principium, supponit confusum, & indistinctum pro duabus personis simul.

Ad Septimum dicendum, quod quidam dicunt, quod pater, & filius, licet sint vnum principium Spiritus sancti. sunt tamen duo spiratores propter distinctionem suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia actus referuntur ad supposita. Nec est eadem ratio de hoc nomine, creator, quia Spiritus sanctus procedit à patre, & filio.

D. 493.

D. 496.

204.

D. 113 Q.

D. 1062.

In solis ad

7. arg. huiusmodi.

um arg.

395.

223.

6

D. 1134.

In solutio-

ne præced.

arg.

& fi.